
Praktische cursus Nederlands voor juristen

Maarten Klein, Mieke Visscher

Eerste druk

Noordhoff Uitgevers

Praktische cursus Nederlands voor juristen

Praktische cursus Nederlands voor juristen

M. Klein

M. Visscher

Noordhoff Uitgevers, Groningen | Houten

Omslagontwerp: G2K Designers, Groningen / Amsterdam
Omslagbeeld: i Stockphoto
Foto hoofdstukopening: Floris Vedder Beeldservice.nl

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Deze uitgave is gedrukt op FSC-papier.

1 / 13

© 2008 Noordhoff Uitgevers bv Groningen / Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-84858-3
ISBN 978-90-01-71250-1
NUR 624

Als je schrijft, doe je dat altijd met de bedoeling begrepen te worden. Het is daarom van het grootste belang, dat je helder en duidelijk schrijft. Taal-, spelling- en argumentatiefouten verstoren je boodschap en kunnen in het ergste geval tot resultaat hebben, dat je brief of stukje niet serieus genomen wordt. Dat is niet overdreven. In het themanummer 'Arbeidsmarkt' van *NRC Handelsblad* van 10 september 2005 zegt Heleen Gombert, hoofd juridische ondersteuning, sector kanton van de rechtbank 's-Gravenhage, het volgende:

'Voor onze locaties Den Haag en Leiden hebben wij twee vacatures voor de functie van gerechtssecretaris. Voor deze functie moet een sollicitant een voltooide juridische opleiding hebben of een diploma van de s-opleiding, een interne opleiding. Ook is een goede mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid vereist. Ik krijg nog veel te veel brieven met 'diploma behaalt' met een 't'. Die vallen direct af.'

Duidelijker kan een leidinggevende niet zijn: wie als jurist het Nederlands niet goed beheerst, wordt niet serieus genomen en komt voor heel wat interessante banen niet in aanmerking. 'Die vallen direct af.' Het is dus essentieel dat je ten behoeve van je juridische carrière je taalvaardigheid tot een niveau weet te brengen dat voor vakgenoten op z'n minst acceptabel is. Dat betekent, dat van jou als jurist verwacht wordt, dat je:

- het Nederlands foutloos spelt;
- correcte zinnen schrijft;
- goede, leesbare teksten produceert, die qua argumentatie goed in elkaar zitten.

Om dit leerdoel te bereiken, hebben wij elk hoofdstuk in drie delen verdeeld. In deel A vind je alle informatie die je nodig hebt voor een correcte spelling van het Nederlands. In deel B behandelen we veelvoorkomende stijlverschijnselen en in deel C gaan we in op het schrijven van goede teksten. Vanaf hoofdstuk 4 behandelen we in deel C argumentatie.

Je wilt nog meer oefenen? Dat kan. Extra oefeningen en toetsen vind je op de website bij dit boek: www.praktishecursusnederlandsvoorjuristen.wolters.nl.

Wij zijn mr. A. Steneker en mr. J.J. Dammingh van de Radboud Universiteit Nijmegen erkentelijk voor het ter beschikking stellen van de essayopdrachten met een juridisch onderwerp.

Nijmegen, juli 2007
Maarten Klein en Mieke Visscher

Inhoud

1 Spelling, verwijswwoorden en alinea's 11

- A Spelling
 - 1.1 Werkwoordsvormen 12
 - 1.1.1 Stam van het werkwoord 12
 - 1.1.2 Tegenwoordige tijd 12
 - 1.1.3 Verleden tijd 16
 - 1.1.4 Voltooid deelwoord 17
 - 1.1.5 Tegenwoordige tijd of voltooid deelwoord? 18
 - 1.1.6 Het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord 20
 - 1.1.7 Engelse werkwoorden in het Nederlands 22
- B Stijl
 - 1.2 Verwijswwoorden 26
 - 1.2.1 Woordgeslacht 26
 - 1.2.2 Betrekkelijke voornaamwoorden: het verschil tussen *dat* en *wat* 32
- C Tekst
 - 1.3 Structuur van een korte tekst 35

2 Spelling, taalnormen (1) en brieven 41

- A Spelling
 - 2.1 Meervoudsvorming 42
 - 2.1.1 Meervouden op *-eren* 42
 - 2.1.2 Meervouden op *-s* 42
 - 2.1.3 Meervouden op *-en* 43
- B Stijl
 - 2.2 Taalnormen 1 49
 - 2.2.1 Congruentieprobleem 1: het meewerkend voorwerp wordt als onderwerp gevoeld 50
 - 2.2.2 Congruentieprobleem 2: het onderwerp is een collectief 52
 - 2.2.3 Congruentieprobleem 3: namen van landen en instellingen die naar de vorm meervoudig zijn 54
 - 2.2.4 Congruentieprobleem 4: en... en, zowel...als ... enzovoort 55
 - 2.2.5 Congruentieprobleem 5: woordgroepen van het type: een van de meisjes 57
- C Tekst
 - 2.3 Corresponderen 62
 - 2.3.1 Vormgeving van een brief 62
 - 2.3.2 Inhoudelijke aspecten van een brief 62
 - 2.3.3 Voorbeeld van een brief 66

3 Spelling, taalnormen (2) en essays 71

- A Spelling
 - 3.1 Aaneenschrijven van woorden 72
 - 3.1.1 Samenstellingen en afleidingen 72
 - 3.1.2 Getallen 76
 - 3.1.3 Aardrijkskundige eigennamen 76
 - 3.1.4 Voornaamwoordelijke bijwoorden: eraan of er aan? 77
 - 3.1.5 Van werkwoorden afgeleide zelfstandige naamwoorden 78

- 3.1.6 Scheidbaar samengestelde werkwoorden 78
- 3.1.7 Betekenisverschil tussen aaneengeschreven en niet aaneengeschreven 78
- 3.1.8 Trema 83
- 3.1.9 Apostrof 87
- B Stijl
 - 3.2 Taalnormen 2 92
 - 3.2.1 Woordherhaling 92
 - 3.2.2 Beknopte bijzinnen 94
 - 3.2.3 Het voegwoord *nadat* 96
 - 3.2.4 Negatie 97
- C Tekst
 - 3.3 Schrijven van een essay 101
 - 3.3.1 Een voorbeeld van een casus 101
 - 3.3.2 Uitwerking van de casus 102
- 4 Spelling, taalnormen (3) en argumentatie (1) 111**
- A Spelling
 - 4.1 Vervangingsteken of -streepje en koppelteken 112
 - 4.1.1 Vervangingsteken of -streepje 112
 - 4.1.2 Koppelteken 114
- B Stijl
 - 4.2 Taalnormen 3 122
 - 4.2.1 'Aan elkaar plakken' van zinnen 122
 - 4.2.2 Foute werkwoordstijden 124
 - 4.2.3 Pleonasme 124
 - 4.2.4 Contaminatie 127
- C Tekst
 - 4.3 Argumentatie 1: de enkelvoudige redenering 129
 - 4.3.1 Enkelvoudige redenering 129
 - 4.3.2 Model van Toulmin: datum, claim en warrant 129
 - 4.3.3 Overige elementen in het Toulmin-model 133
- 5 Spelling, taalnormen (4) en argumentatie (2) 137**
- A Spelling
 - 5.1 Hoofdletters, verkleinwoorden en naamvals vormen 138
 - 5.1.1 Hoofdletters 138
 - 5.1.2 Verkleinwoorden 147
 - 5.1.3 Naamvals vormen 151
- B Stijl
 - 5.2 Taalnormen 4 159
 - 5.2.1 Inversie 159
 - 5.2.2 Samentrekking 161
- C Tekst
 - 5.3 Argumentatie 2: de samengestelde redenering 167
 - 5.3.1 Nevenschikkende vorm van samengestelde argumentatie 167
 - 5.3.2 Onderschikkende vorm van samengestelde argumentatie 167
- 6 Spelling, taalnormen (5) en argumentatie (3) 171**
- A Spelling
 - 6.1 Alle(n) of sommige(n), tussenklanken in samenstellingen, leestekens en het afbreken van woorden 172
 - 6.1.1 Alle(n)? Sommige(n)? 172

- 6.1.2 Tussenklanken in samenstellingen 175
- 6.1.3 Leestekens 186
- 6.1.4 Afbreken van woorden 197
- B Stijl
 - 6.2 Taalnormen 5 203
 - 6.2.1 *Hebben of zijn?* 203
 - 6.2.2 *Als of dan?* 206
 - 6.2.3 *Omdat of doordat?* 209
- C Tekst
 - 6.3 Argumentatie 3: drogredenen 212
 - 6.3.1 Bekende drogredenen 212
 - 6.3.2 Inductieve drogredenen 219

Over de auteurs 223

Register 225

Spelling, verwijswwoorden en alinea's

1

- 1.1 Werkwoordsvormen
- 1.2 Verwijswoorden
- 1.3 Structuur van een korte tekst

In dit hoofdstuk behandelen we in A de spelling van de werkwoordsvormen (paragraaf 1.1) en in B het juiste gebruik van verwijswwoorden in het Nederlands (paragraaf 1.2). In C gaan we in op de vraag hoe je een tekst het beste in alinea's kunt indelen (paragraaf 1.3).

A Spelling

1.1 Werkwoordsvormen

In deze paragraaf behandelen we de stam van het werkwoord, de tegenwoordige en verleden tijd, het voltooid deelwoord (ook als bijvoeglijk naamwoord) en Engelse werkwoorden in het Nederlands.

1.1.1 Stam van het werkwoord

Om het werkwoord in het Nederlands goed te kunnen spellen, moet je in de eerste plaats weten wat de stam van het werkwoord is. De volgende voorbeelden maken dat duidelijk:

	<i>werkwoord</i>	<i>werkwoordstam</i>
[1]	pleiten	pleit-
[2]	beschuldigen	beschuldig-
[3]	verliezen	verliez-
[4]	bezitten	bezit-

De stam van een werkwoord vind je dus door de uitgang *-en* eraf te halen, zoals [1]-[3] het duidelijkst laten zien. Bij [4] *bezitten* is behalve de *-en* ook een van de *t*'s weggelaten. Die *tt* in *bezitten* wordt geschreven om te voorkomen dat de *i* als *ie* wordt gelezen, zoals in *liter*.

1.1.2 Tegenwoordige tijd

De persoonsvorm in een zin is het zinsdeel dat in een andere tijd gezet kan worden. In zin [5] is *pakt* de persoonsvorm:

[5] De politie *pakt* de inbreker.

Deze zin staat in de tegenwoordige tijd. Door achter de stam van het werkwoord (*pak-*) de uitgang *-te* te plaatsen, kan men de tijd veranderen:

[6] De politie *pakte* de inbreker.

Zin [6] staat in de verleden tijd.

We geven nog een paar voorbeelden van de tegenwoordige tijd:

	<i>enkelvoud</i>	<i>meervoud</i>
[7]	1e persoon: ik procedeer/-	wij procedeer/en
	2e persoon: jij procedeer/t; procedeer/- jij	jullie procedeer/en
	u procedeer/t; procedeer/t u	u procedeer/t
	3e persoon: hij, zij procedeer/t	zij procedeer/en

Laten we [7] eens nader bekijken. Achter de persoonsvorm met *ik* wordt niets geplaatst; vandaar het streepje. Na *hij* krijgt de persoonsvorm al-

tijd een *-t* achter de stam. Met *jij* is het iets ingewikkelder: als *jij* voor de persoonsvorm staat, volgt er een *-t* achter de stam, maar als *jij* achter de persoonsvorm staat, volgt er niets. De persoonsvorm heeft na de beleefdheidsvorm *u* (enkelvoud) dezelfde vorm als bij *hij*. In het meervoud volgt in alle gevallen na de stam *-en*, behalve na *u*; de persoonsvorm na *u* (meervoud) krijgt een *-t*: *u* maakt.

! In de tegenwoordige tijd kan de persoonsvorm uitsluitend een *-t* of *-en* krijgen.

! Er komt in de tegenwoordige tijd *nooit* een *-d* na de stam!

OEFENING 1.1

Noem de stam van de volgende werkwoorden en vorm vervolgens zoals in [7] de tegenwoordige tijd ervan:

poetsen, pakken, botsen, zagen, maken, lopen, bedriegen, vertellen, gebeuren.

Bij sommige werkwoorden, bijvoorbeeld bij *bewijzen*, komt de *-t* niet achter de 'echte' stam (dat is in dit geval *bewijz-*), maar achter een stam waarin eerst de *z* verhard is tot *s*. Dus:

[8]	ik bewijs/-	wij bewijz/en
	jij bewijs/t; bewijs/- jij	jullie bewijz/en
	u bewijs/t; bewijs/t u	u bewijs/t
	hij, zij bewijs/t	zij bewijz/en

Hetzelfde geldt voor werkwoorden waarvan de stam eigenlijk op een *-v* (bijvoorbeeld *aangeven*) eindigt: hier wordt de *v* verhard tot *f*:

[9]	ik geef/- (de dader aan)
	jij geef/t (de dader aan)
	enzovoort

Deze verharding is niet een aparte eigenschap van werkwoorden: ook bij zelfstandige naamwoorden vindt men nooit een *-z* of *-v* aan het eind. We spellen dus altijd *bewijs* en *dief* en nooit *bewijz* of *diev*, ook al is het meervoud van deze woorden *bewijzen* en *dieven*.

OEFENING 1.2

Noem de stam van de volgende werkwoorden en vorm vervolgens zoals in [8] en [9] de tegenwoordige tijd ervan:

kluiven, gnuiven, stoven, reizen, peinzen, beloven, begraven, laven.

Denk steeds aan wat in de twee regels hiervoor gezegd is!

We hebben hiervoor uitgelegd, dat de stam van een werkwoord gevonden wordt door van het volledige werkwoord *-en* af te halen. *Benoem-* is dus de stam van *benoemen*. Nu zijn er werkwoorden waarvan de stam op een *-d* eindigt. *Antwoorden* is zo'n werkwoord: als je er *-en* afhaalt, krijg je *antwoord-* als stam. De tegenwoordige tijd wordt bij deze werkwoorden op precies dezelfde wijze gevormd als bij de werkwoorden in [10].

Vergelijk:

[10]	ik benoem/- jij benoem/t; benoem/- jij u benoem/t; benoem/t u hij, zij benoem/t wij benoem/en jullie benoem/en u benoem/t zij benoem/en	[11]	ik antwoord/- jij antwoord/t; antwoord/- jij u antwoord/t; antwoord/t u hij, zij antwoord/t wij antwoord/en jullie antwoord/en u antwoord/t zij antwoord/en
------	--	------	--

Ook bij werkwoorden als *antwoorden* komt er in de tegenwoordige tijd uitsluitend een *-t* of *-en* achter de stam (*antwoord-*). Dat *ik antwoord-* geen *-t* krijgt, is dus om dezelfde reden als waarom *ik loop-* geen *-t* krijgt: na *ik* komt er na de stam nooit een *-t*, in alle gevallen!

OEFENING 1.3

Noem de stam van de volgende werkwoorden en vorm vervolgens zoals in [11] de tegenwoordige tijd ervan:

worden, redden, verzanden, verbinden, opwinden, landen, aanduiden, beïnvloeden, vinden, weerhouden.

Als de stam van een werkwoord eindigt op *-t* (bijvoorbeeld *praat-*), dan plaatsen we daar niet nog eens een *t* achter: (hij) *praatt* wordt altijd (hij) *praat*.

De gebiedende wijs wordt gespeld als de stam van het werkwoord. We schrijven dus: *Blijf hier, geef acht, word donateur, neem dit mee*. Wanneer achter de gebiedende vorm een onderwerp wordt genoemd, dan vervoegen we het werkwoord op de gewone wijze:

- [12] Beloof jij het me.
Verhuist u vandaag nog.

Een probleem kan ontstaan bij wederkerende werkwoorden, zoals: *zich wassen, zich herinneren, zich melden, zich vergissen, zich wenden*. Bekijk de volgende zinnen:

- [13] Wend u tot deze curator.
Wendt u zich tot deze curator.

Hier moet *u* wel het onderwerp zijn, omdat *zich* het wederkerende uitdrukt. Je volgt de gewone regel: stam + *t*. Voorbeelden van andere wederkerende werkwoorden in de gebiedende wijs:

[14]	Wast u elke ochtend.
Herinner u mij hoe ik was.
Meld u bij de ingang.
Vergis u niet.
Wend u onmiddellijk tot uw leverancier. | Wast u zich elke ochtend.
Herinnert u zich mij hoe ik was.
Meldt u zich bij de ingang.
Vergist u zich niet.
Wendt u zich onmiddellijk tot uw leverancier. |
|------|--|---|

De oorzaak van de onduidelijkheid is gelegen in het feit, dat zowel *u* als *zich* de wederkerendheid van het werkwoord kunnen uitdrukken. Alleen het woord *u* kan echter ook het onderwerp zijn. Wanneer beide woorden worden gebruikt, moet *u* dus wel de functie van onderwerp hebben.

Er zijn enkele oude of formele uitdrukkingen die nog wel een *t* achter de stam van het werkwoord hebben:

- [15] Bezint voor u begint.
Komt allen tezamen.

OEFFENING 1.4

Vorm de juiste werkwoordsvormen in de tegenwoordige tijd.

- 1 Haviltex BV (kopen) een machine voor het snijden van steekschuim voor bloemen.
- 2 Het bedrijf (maken) een afspraak met de verkoper over de wijze van betalen.
- 3 Haviltex (betalen) de overeengekomen koopsom.
- 4 Er (blijken) een voorwaarde in het koopcontract te staan die tot onduidelijkheden (leiden).
- 5 De vraag (rijzen) wat er (moeten) gebeuren met de behaalde winst.
- 6 De Hoge Raad (buigen) zich in hoogste instantie over de kwestie.
- 7 Hij (oordelen), dat de maatschappelijke kring waartoe elk der partijen (behoren) bekeken moet worden.
- 8 (Gelden) alleen een zuiver taalkundige uitleg van de overeenkomst?
- 9 De Hoge Raad (vinden) van niet.
- 10 Ook de bedoeling van beide partijen (spelen) een rol van betekenis.
- 11 Daarnaast (worden) de goede trouw in de beoordeling meegenomen.
- 12 Men (noemen) dit de Haviltex-formule.
- 13 Wat die formule (inhouden) is van essentieel belang voor de rechtspraak.
- 14 (Schamen) u, dat u dit arrest niet (kennen)!
- 15 (Schamen) u zich niet, wanneer u de stof niet (begrijpen).

OEFFENING 1.5

Vorm de juiste werkwoordsvormen in de tegenwoordige tijd.

- 1 Op zulke vragen (antwoorden) ik nooit.
- 2 (Verzanden) jij niet in het werk?
- 3 (Winden) jij je horloge wel altijd op?
- 4 (Duiden) jij eens in eigen woorden aan wat jij van mij (verwachten).
- 5 Zij (praten) vanavond steeds met haar advocaat.
- 6 Hij (verwaarlozen) zijn plichten steeds vaker.
- 7 (Ontmoeten) jij die schuldeisers nog wel eens?
- 8 Hij (dulden) in zijn nabijheid geen anderen.
- 9 (Dulden) jij zo'n opmerking?
- 10 Wanneer (vervallen) die voorwaarde?
- 11 Ik (vinden) die straf te zwaar.
- 12 (Vinden) jij die straf zwaar?
- 13 Ik (horen), dat er in die kamer een computer (ratelen).
- 14 Het (verbazen) mij niet, dat die veroordeling haar (verrassen).
- 15 (Plaatsen) u voor de finale!
- 16 (Plaatsen) u zich voor de finale!

1.1.3 Verleden tijd

De verleden tijd van regelmatige werkwoorden wordt gevormd door achter de stam *-te* of *-de* (in het meervoud *-ten* of *-den*) te plaatsen. We geven hiervan eerst een paar voorbeelden:

[16]	ik schors/te jij schors/te; u schors/te	[17]	ik wikkel/de (de kwestie af) jij wikkel/de; u wikkel/de (de kwestie af)
	hij, zij schors/te		hij, zij wikkel/de (de kwestie af)
	wij schors/ten		wij wikkel/den (de kwestie af)
	jullie schors/ten; u schors/te		jullie wikkel/den; u wikkel/de (de kwestie af)
	zij schors/ten		zij wikkel/den (de kwestie af)

Bij *u* krijgt de persoonsvorm altijd *-te* of *-de*. We zeggen of schrijven nooit *u schorsten*, ook al verwijzen we met *u* naar een groep mensen. Onthoud:

! In de verleden tijd krijgen de regelmatige werkwoorden na de stam de uitgang *-te(n)* of *-de(n)*.

OEFENING 1.6

Noem de stam van de volgende werkwoorden en vorm vervolgens zoals in [16] en [17] de verleden tijd ervan:

verzaken, bietsen, roeren, mennen, zaaien, vervullen, dobbelen.

Bij werkwoorden als *reizen* en *gnuiven* komt de verledentijdsuitgang *-de* achter een stamvorm waarin de slotklank verhard is tot respectievelijk *s* en *f*: (ik) reis/de, ik gnuif/de.

OEFENING 1.7

Noem de stam van de volgende werkwoorden en vorm vervolgens de verleden tijd ervan:

peinzen, fuiven, beleven, verhuizen, verguizen, kleven.

Bij werkwoorden als *antwoorden* eindigt, zoals we hiervoor al gezien hebben, de stam op een *d*: antwoord-. De verledentijdsuitgang *-de(n)* wordt bij dergelijke werkwoorden achter deze stam geplaatst:

[18]	ik antwoord/de jij antwoord/de; u antwoord/de hij, zij antwoord/de wij antwoord/den jullie antwoord/den zij antwoord/den
------	---

Eindigt de stam van een werkwoord op een *t*, dan wordt de verleden tijd gevormd door de uitgang *-te(n)* achter deze stam te plaatsen:

- [19] ik tracht/te
jij tracht/te; u tracht/te
hij, zij tracht/te
wij tracht/ten
jullie tracht/ten
zij tracht/ten

OEFFENING 1.8

- a Noem de stam van de volgende werkwoorden en vorm vervolgens de verleden tijd ervan:
vermoorden, inladen, raden, groeten, boeten, uitbuiten, redden, leiden.
- b Vorm voor alle personen (1e, 2e en 3e persoon enkelvoud en meervoud) de tegenwoordige en de verleden tijd van:
behoren, schrobben, rapen, braden, gebeuren, barsten, ontdekken, praten, verdienen, wensen, baden, spellen, terugkeren, verachten, boeten, skiën, taxiën.

OEFFENING 1.9

Zet het werkwoord in de juiste tegenwoordige- en verledentijdsvorm.

- 1 De rechter (geloven) niet wat Karel hem (vertellen).
- 2 Ik (ontkennen) dat zij met haar gezondheid (tobben).
- 3 De taalkundige (verdelen) de werkwoorden in regelmatige en onregelmatige werkwoorden.
- 4 De boomwortels (groeien) onder de erfafscheiding door.
- 5 Vanavond (vertonen) Karel zijn nieuwste dia's.
- 6 De beklaagde (antwoorden) dat hij Marie niet (kennen).
- 7 Frits (veinzen) Truus niet gezien te hebben.
- 8 Het (gebeuren) helaas vaak, dat twee auto's tegen elkaar (botsen).
- 9 Joost (spelen) die etude vlekkeloos.
- 10 De beroemde pianist (begeleiden) zelden een zanger.
- 11 Mies (praten) de hele avond.
- 12 Dat meisje (vergooien) haar jeugd voor die kerel.
- 13 De dief (pretenderen) eigenaar te zijn.
- 14 De kastelein (vullen) zonder te vragen het glas bij.
- 15 Zij (rapen) al haar moed bij elkaar.
- 16 Het (bevreemden) mij dat Piet niet (procederen).
- 17 Henk (stellen) altijd buitengewoon intieme vragen.
- 18 Charlotte (trouwen) Hendrik-Jan op huwelijkse voorwaarden.
- 19 De jonge advocaat (pochen) geweldig op zijn werk.
- 20 Het vonnis (harmonieren) met de eis.

1.1.4 **Voltooid deelwoord**

In de volgende voorbeelden is het werkwoordelijk gezegde cursief gedrukt:

- [20] De voorzitter *heeft* de vergadering *geschorst*.
[21] De commissarissen *hadden* deze zaak *geregeld*.

In beide gevallen bestaat het werkwoordelijk gezegde uit een persoonsvorm in de vorm van een hulpwerkwoord (*heeft*, *hadden*) en een zelfstandig werkwoord in de vorm van een voltooid deelwoord. In deze subparagraaf gaat het om de spelling van dit voltooid deelwoord.

In [20] eindigt het voltooid deelwoord op een *-t*, in [21] op een *-d*. Waarom? De verledentijdsvorm van een werkwoord als *schorsen* wordt gevormd door achter de stam *-te(n)* te plaatsen: *ik schorste*, *jij schorste*, *hij schorste* enzovoort. Als de verledentijdsvorm *-te(n)* krijgt, wordt het voltooid deelwoord gevormd met een *t*: *ge-schors-t*. Bij *regelen* verschijnt in de verleden tijd de uitgang: *-de(n)*: *ik regelde*, *jij regelde* enzovoort. Het voltooid deelwoord krijgt in zulke gevallen een *d*: *ge-regel-d*.

De hiervoor beschreven methode gaat ervan uit, dat men precies weet of een werkwoord *-te* of *-de* krijgt. In de meeste gevallen zal dit ook wel zo zijn: niemand zal *schorsde* of *regelte* vormen. Maar soms is er twijfel. Gelukkig kunnen we dan gebruikmaken van een ezelsbruggetje: *'t kofschip*. Als de stam van het werkwoord eindigt op een van de cursief gezette letters (*t*, *k*, *f*, *s*, *ch*, *p*), dan krijgt het werkwoord in de verleden tijd *-te(n)* en dus een *t* in de voltooiddeelwoordsvorm:

- [22] *missen*, stam *mis-*, dus *mis/te*, dus *ge-mis-t*

Als je nu twijfelt tussen (ik) *verhuis/de* en (ik) *verhuis/te*, dan kun je op dezelfde wijze te werk gaan: *verhuizen*, stam *verhuiz*, de *z* zit niet in *'t kofschip*, dus de verleden tijd wordt *verhuis/de* en het voltooid deelwoord wordt *verhuisd*.

OEFFENING 1.10

Vorm het voltooid deelwoord van:

fietsen, *maken*, *blaffen*, *trouwen*, *leven*, *reizen*, *verpatsen*, *vervullen*, *vermenigvuldigen*, *verfoeien*, *breien*, *maaien*, *gooien*, *slingeren*, *gebeuren*, *niefen*.

OEFFENING 1.11

Vorm van de werkwoorden in oefening 1.10 nu ook de tegenwoordige tijd en de verleden tijd. Beredeneer steeds de vormen die je kiest.

Wat we hiervoor gezegd hebben, geldt alleen voor zogenoemde regelmatige werkwoorden. Er is echter ook een groot aantal onregelmatige werkwoorden in onze taal. Van verreweg de meeste van deze werkwoorden eindigt het voltooid deelwoord op *-en*: *geschreven*, *genomen*, *gestolen*, *gegeven*. Bij deze werkwoorden doet zich het probleem *-t* of *-d* dus niet voor.

1.1.5 Tegenwoordige tijd of voltooid deelwoord?

Het voltooid deelwoord bestaat meestal uit het voorvoegsel *ge-* + stam van het werkwoord + *-t* of *-d* (*ge + schors + t*, *ge + machtig + d*). Maar bij sommige werkwoorden ontbreekt het voorvoegsel *ge-*. Die werkwoorden beginnen meestal met *be-* (*berechten*), *ver-* (*verdraaien*) of *ont-* (*ont-*

glippen). Of ze beginnen al met *ge-*, zoals het werkwoord *geloven*. De voltooid deelwoorden van deze werkwoorden zien er zo uit:

- [23] Wij hebben hem berecht (niet *geberecht*).
- [24] Hij heeft ons verhaal verdraaid (niet *geverdraaid*).
- [25] Hij is de politie ontglipt (niet *geontglipt*).
- [26] Hij heeft alles geloofd (niet *gegeloofd*).

Doordat deze voltooid deelwoorden het voorvoegsel *ge-* missen, lijken de tegenwoordige tijd en het voltooid deelwoord dus soms heel veel op elkaar, zoals in [27] en [28]:

- [27] Zoiets gebeurt vaak (onvoltooid tegenwoordige tijd van het werkwoord *gebeuren*).
- [28] Zoiets is vaak gebeurd (voltooid tegenwoordige tijd; *gebeurd* is het voltooid deelwoord van het werkwoord *gebeuren*).

! Je kunt gemakkelijk controleren of iets werkelijk een voltooid deelwoord is. Dan moet er namelijk altijd een vorm van *hebben*, *zijn* of *worden* bij staan.

In [28] staat een vorm van het werkwoord *zijn*, namelijk *is*. In [27] is er geen vorm van *hebben*, *zijn* of *worden* aanwezig, dus daar is *gebeurt* geen voltooid deelwoord.

Ook zogenoemde onscheidbaar samengestelde werkwoorden krijgen als voltooid deelwoord geen voorvoegsel *ge-*. Het verschil tussen scheidbaar samengestelde werkwoorden en onscheidbaar samengestelde werkwoorden kunnen we het duidelijkst uitleggen aan de hand van de werkwoorden *overdrijven* ('iets erger voorstellen dan het is') en *óverdrijven* ('voorbijzweven'). Het eerste werkwoord is onscheidbaar, het tweede scheidbaar:

- [29] Jan overdrijft.
- [30] De wolken drijven over.

De voltooiddeelwoordsvormen van deze werkwoorden zijn respectievelijk *overdreven* en *overgedreven*:

- [31] Jan heeft overdreven. (onscheidbaar, zonder *ge-*)
- [32] De wolken zijn overgedreven. (scheidbaar, met *ge-*)

Andere voorbeelden van onscheidbaar samengestelde werkwoorden zijn *volhárden* (voltooid deelwoord: *(hij heeft) volhard*), *ondergáan* (voltooid deelwoord: *(hij heeft dat proces lijdzaam) ondergaan*) en *ondertékenen* (voltooid deelwoord: *ondertékend*), *weerspiégelen* (voltooid deelwoord: *weerspiégeld*).

OEFENING 1.12

Geef aan wat de juiste vorm is van het werkwoord dat tussen haakjes staat. Zet de oneven zinnen in de tegenwoordige tijd.

- 1 Zo'n ongeluk (gebeuren) vaak.
- 2 Zo'n ongeluk is hier vaak (gebeuren).

- 3 Jij (beloven) veel te veel!
- 4 Jij hebt veel te veel (beloven).
- 5 Jan (geloven) alles.
- 6 Jan heeft alles (geloven).
- 7 De koning (verlenen) dikwijls gratie.
- 8 De koning heeft dikwijls gratie (verlenen).
- 9 Johan (bestellen) tomatensap.
- 10 Johan heeft tomatensap (bestellen).
- 11 Morgen (verbranden) jij de oude kranten.
- 12 Gisteren heb jij de oude kranten (verbranden).
- 13 Wanda (verdoezelen) de feiten.
- 14 Wanda had de feiten (verdoezelen).
- 15 Peter (ontglippen) aan een strenge straf.
- 16 Peter is aan een strenge straf (ontglippen).
- 17 Carolien (vergooien) haar toekomst.
- 18 Carolien heeft haar toekomst (vergooien).
- 19 (Beantwoorden) jij die brieven niet?
- 20 Heb jij die brieven niet (beantwoorden)?
- 21 De vluchteling (geraken) in de problemen.
- 22 De vluchteling is in de problemen (geraken).
- 23 De notaris (ontkurken) de fles.
- 24 De notaris heeft de fles (ontkurken).
- 25 De politie (ondervragen) de verdachte.
- 26 De politie heeft de verdachte (ondervragen).
- 27 De boer (doorploegen) het land.
- 28 De boer heeft het land (doorploegen).
- 29 De fotograaf (ontwikkelen) het filmrolletje.
- 30 De fotograaf heeft het filmrolletje (ontwikkelen).

1.1.6 Het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord

Bijvoeglijke naamwoorden zijn woorden die iets zeggen over zelfstandige naamwoorden:

- [33] het *mooie* huis
 [34] het *vlotte* meisje

Huis en *meisje* zijn zelfstandige naamwoorden. Van deze woorden wordt gezegd, dat zij respectievelijk *mooi* en *vlot* zijn. *Mooi* en *vlot* zijn bijvoeglijke naamwoorden. Ook voltooid deelwoorden kunnen gebruikt worden als bijvoeglijke naamwoorden:

- [35] de *geschrobde* vloer
 [36] een *gemiste* kans
 [37] het *gebraden* haantje

Het voltooid deelwoord van het regelmatige werkwoord [35] en [36] wordt dus verbogen als ware het een gewoon bijvoeglijk naamwoord. Men hoeft zich in deze gevallen niet af te vragen of er één of twee *t*'s of *d*'s moeten staan, want die kwestie is hier absoluut niet aan de orde. Er is in deze gevallen altijd maar één *t* of *d*, ook als er een bepaling bij staat die betrekking heeft op het verleden: *de vorig jaar beantwoorde brief, de gisteren vergrote foto*.

Gebraden in [37] is het voltooid deelwoord van een onregelmatig werkwoord. Zulke voltooid deelwoorden eindigen bijna alle op *-en* worden verder niet verbogen (dus niet: het *gebradene* haantje). Zij krijgen dezelfde behandeling als bijvoeglijke naamwoorden op *-en*: de gouden armband, de *vergeten* kunstenaar (niet: de *vergete* kunstenaar, het *gebrade* haantje).

! **Het bijvoeglijk gebruikte voltooid deelwoord wordt verbogen als een gewoon bijvoeglijk naamwoord.**

OEFENING 1.13

Vorm voltooid deelwoorden, verbogen als bijvoeglijke naamwoorden in:

- 1 het (verkopen) huis
- 2 de (verkleinen) foto's
- 3 het (stelen) schilderij
- 4 de (verbuigen) lepeltjes
- 5 het (vergeten) koffertje
- 6 de (verkrijgen) gunst
- 7 het (verdienen) loon
- 8 het (ontdekken) land
- 9 de (gebruiken) auto
- 10 de (vermissen) sleutels
- 11 de vorig jaar (oprichten) tennisclub
- 12 de (verlenen) gratie
- 13 het gisteren (braden) kippetje
- 14 de (zouten) haring
- 15 het (verzilveren) kettinkje
- 16 het onlangs nog (vergulden) armbandje
- 17 de gisteren (ontkurken) fles
- 18 de onlangs (verbranden) kranten
- 19 de afgelopen zondag (beantwoorden) brief
- 20 het (ontbloten) bovenlijf
- 21 het (sleeën) traject

OEFENING 1.14

a Zet het werkwoord tussen haakjes in de juiste vorm. Zet de oneven zinnen in de tegenwoordige tijd en in de verleden tijd.

- 1 De automobilist (stapelen) bekeuring op bekeuring.
- 2 De automobilist heeft bekeuring op bekeuring (stapelen).
- 3 De advocaat (schilderen) uitvoerig de feiten.
- 4 De advocaat heeft de feiten uitvoerig (schilderen).
- 5 De crimineel (koesteren) zijn heldendaden.
- 6 De crimineel heeft zijn heldendaden (koesteren).
- 7 Johan (ontfutselen) hem het grote geheim.
- 8 Johan heeft hem het grote geheim (ontfutselen).
- 9 Het zonlicht (verblinden) de bestuurder.
- 10 Het zonlicht heeft de bestuurder (verblinden).
- 11 Voor de vergadering (borrelen) het bestuur een uurtje.
- 12 Voor de vergadering heeft het bestuur een uurtje (borrelen).
- 13 De demonstrant (schreeuwen) door de microfoon.
- 14 De demonstrant heeft door de microfoon (schreeuwen).

- 15 Henriëtte (verklede) zich.
- 16 Henriëtte heeft zich (verklede).
- 17 (Bereide) u voor op het ergste!
- 18 Heeft u zich op het ergste (voorbereide)?
- 19 De verdachte (prate) niet.
- 20 De verdachte heeft niet (prate).

b Maak van de werkwoorden een bijvoeglijk naamwoord.

- 1 Het (afbrande) huis
- 2 De (vergrote) foto's
- 3 De (verbrede) straten
- 4 De (beantwoorde) brieven
- 5 De gisteren (verspreide) kranten
- 6 De van hun kinderen (vervreemde) ouders
- 7 De onlangs (vergoede) kosten
- 8 De vorige week (oprichte) organisatie
- 9 De (ontblote) bovenarm
- 10 De (verpeste) sfeer

1.1.7 Engelse werkwoorden in het Nederlands

De laatste jaren worden er steeds meer Engelse werkwoorden gebruikt in het Nederlands. Je kunt deze het beste vervoegen alsof het Nederlandse werkwoorden zijn. Je laat de uitgang *-en* weg en kijkt dan of de stam eindigt op een medeklinker die in *'t kofschip* voorkomt. Als dat het geval is, dan vorm je de verleden tijd met *-te* (printen, stam *print-*; *ik print – ik printte – ik heb geprint*; *ik zap – zapte – gezapt*). Als de stam eindigt op een zogeheten sisklank, dan wordt deze beschouwd als een *s*. Bijvoorbeeld het werkwoord faxen. De stam eindigt op een *x*, deze wordt uitgesproken als *ks*. Daarom: *faxen – faxte – gefaxt*. Een ander voorbeeld is racen. De stam eindigt op een sisklank: *race* (spreek uit: rees). Daarom spellen we: *racen – racete – geracet*. Eindigt de stam op een medeklinker die niet het *'t kofschip* voorkomt, dan vorm je de verleden tijd met de uitgang *-de* en het voltooid deelwoord met *-d* (*dealen*, stam *deal-*; *ik deal – ik dealde – ik heb gedeald*; *ik show – showde – heb geshowd*). *Plannen, shownen, dealen, freewheelen, printen, speecheen, finisheen, e-mailen* enzovoort leveren zo geen probleem op.

Eindigt de stam van het werkwoord op een klinker, dan krijgt de verleden tijd *-de* en het voltooid deelwoord *-d*:

[38]	<i>tegenwoordige tijd</i>	<i>verleden tijd</i>	<i>voltooid deelwoord</i>
	ik bingo/-	ik bingo/de	ik heb gebingood
	jij bingoo/t; bingo/- jij	jij bingo/de	
	hij, zij bingoo/t	hij/zij bingo/de	
	wij bingoo/ën	wij bingo/den	
	jullie bingoo/ën	jullie bingo/den	
	zij bingoo/ën	zij bingo/den	
[39]	<i>tegenwoordige tijd</i>	<i>verleden tijd</i>	<i>voltooid deelwoord</i>
	ik rugby/-	ik rugby/de	ik heb gerugbyd
	jij rugby/t; rugby/- jij	jij rugby/de	

hij, zij rugby/t	hij, zij rugby/de
wij rugby/en	wij rugby/den
jullie rugby/en	jullie rugby/den
zij rugby/en	zij rugby/den

Nu zijn er Engelse werkwoorden die eindigen op een *e* die van belang is voor de uitspraak van het woord. Denk bijvoorbeeld aan het werkwoord *to time* (vernederlandsst tot *timen*). Voor het vinden van de stam wordt alleen de *n* weggehaald: *timen*, stam *time*. We vervoegen het werkwoord als volgt:

[40]	<i>tegenwoordige tijd</i>	<i>verleden tijd</i>	<i>voltooid deelwoord</i>
	ik time/-	ik time/de	ik heb getimed
	jij time/t; time/- jij	jij time/de	
	hij, zij time/t	hij, zij time/de	
	wij time/n	wij time/den	
	jullie time/n	jullie time/den	

Andere werkwoorden die op deze wijze vervoegd moeten worden, zijn: *barbecueën, breakdancen, racen, saven, leasen*.

Wanneer de stam van een van oorsprong Engels werkwoord eindigt op een *f* die ook als een *v* kan worden uitgesproken, zijn zowel een *t* als een *d* correct in de verleden tijd als laatste letter van het voltooid deelwoord. Hetzelfde geldt voor een *s* die ook als *z* wordt uitgesproken. Voorbeelden:

[41]	golfen:	ik golf, ik golfte/golfde, ik heb gegolft/gegolfd
	briefen:	ik brief, ik briefte/briefde, ik heb gebrieft/gebriefd
	leasen:	ik lease, ik leasete/leasede, ik heb geleased/geleased
	bridgen:	ik bridge, ik bridgete/bridgede, ik heb gebridget/gebridget

Er zijn twee uitzonderingen op deze regeling:

1 Als de stam van het van oorsprong Engelse werkwoord eindigt op een dubbele medeklinker (bijvoorbeeld: *ss*), dan vernederlandsen we de stam:

[42]	crossen	ik cros, jij crost, wij crossen ik croste, wij crosten, gecrost
------	---------	--

Wanneer we het werkwoord op z'n Engels uitspreken, dan handhaven we de Engelse schrijfwijze. Daarom is het:

[43]	baseballen	ik baseball, jij baseballd, wij baseballen ik baseballd, wij baseballden, gebaseballd
	basketballen	ik basketbal, jij basketbald, wij basketballen ik basketbalde, jij basketbalde, gebasketbalde

- 2 Als het woord in het Engels in de laatst uitgesproken lettergreep een lange *oo* of een daaraan verwante klank heeft, dan vernederlandsen we de stam en schrijven we *oo* met dubbel klinkerteken:

[44]	scoren	ik scoor (en niet: score)
	promoten	ik promoot (en niet: promote)
	smoken	ik smook (en niet: smoke)

NB Het gaat hier alleen om werkwoorden die uit het Engels komen. Een werkwoord als *douchen* is van oorsprong Frans. Dat kent als vervoeging: *ik douch, douchte, heb gedoucht* (dus zonder *e*). Het apparaat waaronder we douchen, is een *douche*, met een *e*. Ook: *douchecel, douchegordijn* enzovoort.

OEFFENING 1.15

Zet de werkwoorden tussen haakjes in de juiste vorm.

- 1 Nadat we de hele middag (blowen) hadden, hebben we 's avonds (brainstormen).
- 2 Is de vlucht naar New York (cancelen)?
- 3 Zij hebben de hele nacht in de iT (housen) en hebben daarna thuis (quicksteppen).
- 4 Dit chemische concern (sponsoren, tegenw. + verl. tijd) bijna alle milieu-acties.
- 5 Vroeger, toen je nog geen kopieerapparaten had, heb ik heel wat (stencilen).
- 6 Frans Bauer (racen) gisteren naar het stadion en (playbacken) daar zijn nieuwste lied.
- 7 Annemieke heeft de hele middag bij Sanne (teanen).
- 8 De crimineel heeft al zijn zwarte geld (whitewashen).
- 9 Wat heeft die Kluivert zijn tegenstander weer gemeen (tackelen).
- 10 Ik heb Thijs (e-mailen), dat Jannie haar vriendin volledig in elkaar (ramboën) had.
- 11 Margriet (shampooën, tegenw. + verl. tijd) haar haar met die heerlijke shampoo van Fresh-and-go.
- 12 In de alpen (snowboarden, tegenw. + verl. tijd) hij elke dag, maar gisteren heeft hij (sneeuwscooteren).
- 13 Jaime (saven, tegenw. + verl. tijd) zijn bestanden onmiddellijk.
- 14 Zijn in dat ziekenhuis zijn botten (scannen)?
- 15 De impresario (promoten, tegenw. + verl. tijd) zijn artiesten uitstekend.
- 16 Heb jij die auto gekocht of (leasen)?
- 17 Hoeveel doelpunten (scoren, tegenw. + verl. tijd) hij gemiddeld per wedstrijd?
- 18 's Zomers (golven) Marco elke dag, 's winters daarentegen (bridgen) hij met zijn burens.

We geven hierna een lijstje van opvallende vervoegingen van werkwoorden die afkomstig zijn uit het Engels:

barbecueën	ik barbecue, jij barbecuet, wij barbecueën ik barbecuede, wij barbecueden, gebarbecued
briefen	ik brief, jij brieft, wij briefen ik briefte/briefde, wij brieften/briefden, gebrieft/gebrieft
coachen	ik coach, jij coacht, wij coachen ik coachte, wij coachten, gecoacht
deleten	ik delete, jij deletet, wij deleten ik deletete, wij deleteten, gedeletet
e-mailen	ik e-mail, jij e-mailt, wij e-mailen ik e-mailde, wij e-mailden, ge-e-maild
faken	ik fake, jij faket, wij faken ik fakete, wij faketen, gefaket
finishen	ik finish, jij finisht, wij finishen ik finishte, wij finishten, gefinisht
killen	ik kil, jij kilt, wij killen ik kilde, wij kilden, gekild
leasen	ik lease, jij leaset, wij leasen ik leasete/leasede, wij leaseten/leaseden, geleased/geleased
lobbyen	ik lobby, jij lobbyt, wij lobbyen ik lobbyde, wij lobbyden, gelobbyd
managen	ik manage, jij managet, wij managen ik managede, wij manageden, gemanaged
overrulen	ik overrule, jij overrulet, wij overrulen ik overrulede, wij overruleden, overruled
pressen	ik pres, jij prest, wij pressen ik preste, wij presten, geprest
restylen	ik restyle, jij restylet, wij restylen ik restylede, wij restyleden, gerestyled
saven	ik save, jij savet, wij saven ik savede, wij saveden, gesaved
serven	ik serve, jij servet, wij serveren ik servede, wij serveden, geserved
speechen	ik speech, jij speecht, wij speechen ik speechte, wij speechten, gespeecht
sponsoren	ik sponsor, jij sponsort, wij sponsoren ik sponsorde, wij sponsorden, gesponsord
stressen	ik stres, jij strest, wij stressen ik streste, wij stressen, gestrest
timen	ik time, jij timet, wij timen ik timede, wij timeden, getimed
updaten	ik update, jij updatet, wij updaten ik updatete, wij updateten, geüpdatet
upgraden	ik upgrade, jij upgradet, wij upgraden ik upgradede, wij upgradeden, geüpgraded

B Stijl

1.2 Verwijswoorden

Bezittelijke en betrekkelijke voornaamwoorden verwijzen altijd naar een zelfstandig naamwoord of een zin en worden daarom ook verwijswoorden genoemd. Voor het correct schrijven van verwijswoorden komen we terecht bij het woordgeslacht. Daar gaan we in deze paragraaf uitgebreid op in. Ook verdiepen we ons in het verschil tussen *dat* en *wat*.

1.2.1 Woordgeslacht

De zelfstandige naamwoorden in het Nederlands zijn te onderscheiden in *het*-woorden en *de*-woorden. *Het*-woorden (*het gerechtshof, het vonnis, het verzuim*) zijn onzijdig (o.). *De*-woorden (*de rechter, de advocaat, de veroordeling*) zijn mannelijk (m.) of vrouwelijk (v.). Naar *het*-woorden verwijzen we met *het* of met *dat*:

- [1] *Het gerechtsgebouw* staat bij de Lange Nieuwstraat. *Het* is niet moeilijk te vinden.
- [2] *Het vonnis, dat* door de president van de rechtbank werd voorgelezen, luidde: levenslang.

Het bezittelijk voornaamwoord bij *het*-woorden is *zijn*:

- [3] *Het museum* en *zijn* medewerkers

Namen van landen, steden en bedrijven zijn *het*-woorden, wat blijkt uit zinnen als [4a]-[4c]:

- [4a] *Het Duitsland* van nu is een heel ander Duitsland dan *het Duitsland* van voor de Tweede Wereldoorlog.
- [4b] *Het Amsterdam* van burgemeester Cohen is niet te vergelijken met *het Amsterdam* van burgemeester Van Hall.
- [4c] *Het Philips* van nu is een internationaal opererend bedrijf en allang geen gloeilampenfabriekje meer.

Alleen als een *het*-woord verwijst naar een vrouwelijk wezen, gebruiken we *zij* of *haar*:

- [5] We zagen *het meisje* lopen. *Zij* had rood haar.
- [6] We zagen *het meisje* lopen en we vroegen *haar* of *zij* Charlotte heette.

Het betrekkelijk voornaamwoord is in zo'n geval wel *dat* en niet *die*:

- [7] *Het meisje, dat* rood haar had, bleek Charlotte te heten.
- [8] **Het meisje, die* rood haar had, bleek Charlotte te heten.

! (Een * voor een woord/zin betekent dat dit/deze niet correct is.)

Bij *de*-woorden ligt de zaak gecompliceerder, omdat er twee mogelijkheden zijn: een *de*-woord kan mannelijk of vrouwelijk zijn:

- [9] *De vrouw* kwam de kamer binnen. *Zij* was gekleed in een paarse jurk.
[10] *De man* kwam de kamer binnen. *Hij* was gekleed in een zwart pak.

Vooral voor Noord-Nederlanders kunnen er nu problemen ontstaan, omdat voor hen – in tegenstelling tot de sprekers van het Nederlands in België – het grammaticale onderscheid mannelijk/vrouwelijk voor veel woorden niet meer leeft. Is bijvoorbeeld [11] of [12] correct?

- [11] *De gemeenteraad* kwam terug van *zijn* besluit.
[12] *De gemeenteraad* kwam terug van *haar* besluit.

Heel wat sprekers en schrijvers kiezen voor [12]. Dat is niet juist, want het woord *raad* is mannelijk, ook in alle samenstellingen en woordgroepen waarin dat woord de kern is:

- [13] *De faculteitsraad* kwam in *zijn* nieuwe samenstelling bijeen.
[14] *De Hoge Raad* kwam op 21 juni 1954 bijeen en *hij* heeft toen een belangrijk besluit genomen.

Hierna geven we een overzicht van een aantal regels voor de bepaling van het woordgeslacht. We geven twee regels van *de*-woorden die vrouwelijk zijn en twee regels van *de*-woorden die mannelijk zijn. Daarna verdiepen we ons in de verwijzing naar de overige zelfstandige naamwoorden waarbij we goede en foute voorbeelden geven.

Welke *de*-woorden zijn vrouwelijk?

Om te bepalen welke *de*-woorden vrouwelijk zijn, geven we twee regels:

- 1 Vrouwelijk zijn de namen van vrouwelijke personen [15] en dierenamen die uitsluitend het vrouwelijk dier aanduiden [16]:

- [15] *De vrouw* wachtte op het perron. *Zij* wachtte op *haar* kind.
De advocate sprak met *haar* cliënt.
De koningin sprak in *haar* kersttoespraak over respect en naastenliefde.
[16] *De zeug* vertroetelde haar jongen.
De teef sprong *haar* nest in.
De merrie zoogde *haar* veulen.

- 2 Uitsluitend vrouwelijk zijn *de*-woorden die een van de volgende achtervoegsels hebben:

- heid*: schoonheid, waarheid, aansprakelijkheid, bevoegdheid
-nis: ergernis, kennis, vergiffenis, verbintenis, erfenis, hechtenis
-ing: regeling, regering, verdediging, verrijking, gevaarzetting, zaakwaarneming
-st: gunst, kunst, winst, overeenkomst (achter een werkwoordstam; uitzondering: dienst (m.))
-schap: beterschap, blijdschap, wetenschap (niet te verwarren met *-schap* in *het* landbouwschap (o.))

-te of -de:	akte, diepte, breedte, grootte, hoogte; liefde, vreugde, hulde, kunde, waarde, koude.
-ij:	bedriegerij, partij, artsenij, spottennij
-ie:	commissie, familie, theorie, organisatie, filosofie, centralisatie, politie, memorie, conclusie, cassatie, wanprestatie
-iek of -ica:	gymnastiek, lyriek, muziek; logica
-theek:	discotheek, bibliotheek
-(i)teit:	identiteit, subtiliteit, anciënniteit, banaliteit
-tuur:	natuur, cultuur, titulatuur
-suur:	censuur, cesuur, kwetsuur
-ade:	tirade, ballade
-ide:	sferoïde
-ode:	methode
-ude:	amplitude, attitude
-age:	tuigage, bagage, bandage, chantage
-ine:	discipline
-se:	analyse
-ee:	theodicee, diarree
-ea	alinea
-sis:	thesis, crisis
-xis:	syntaxis
-tis:	bronchitis, hollanditis, cellulitis

Welke de-woorden zijn mannelijk?

Om te bepalen welke *de*-woorden mannelijk zijn, geven we twee regels:

- 1 Mannelijk zijn de namen van mannelijke personen [17] en dierenamen die uitsluitend het mannelijk dier aanduiden [18]:

- [17] *De man* had *zijn* boek weggelegd. *Hij* keek naar de tv.
Het was van *deze rechter* bekend, dat *hij* niet van grapjes hield.
- [18] *De hengst* keek om zich heen en zag *zijn* favoriete merrie staan.

- 2 Zelfstandig gebruikte werkwoordstammen zijn mannelijk [19]:

- [19] de raad (stam van *raden*), de vlucht (stam van *vluchten*), de slaap (stam van *slapen*), de bouw (stam van *bouwen*), de banengroei (stam van *groeien*), de eis (van *eisen*)

Mannelijk zijn ook de woorden *titel*, *bond*, *boom*, *wind*, *naam*, *show*, *bal* en *schoen*. De namen van vissen zijn eveneens mannelijk.

Overige zelfstandige naamwoorden

De overige zelfstandige naamwoorden zijn mannelijk of vrouwelijk, wat betekent dat we er in principe met *hij* of *zij* naar mogen verwijzen. Wie twijfelt, kan het probleem vaak omzeilen door te verwijzen met de aanwijzend voornaamwoorden *die* en *deze*, die zowel naar mannelijke woorden als naar vrouwelijke woorden kunnen verwijzen:

- [20] Mark liep naar *de bibliotheek*. *Die* was gelegen aan de Wittevrouwenstraat.
- [21] Anna luisterde naar Bachs *muziek*. *Deze* bracht haar altijd in hogere sferen.

Naar een *de*-woord kun je niet met *het* verwijzen:

- [22] *Als die *partij* in de regering komt, kan *het* de hypotheekrente afschaffen.
- [23] *De *gemeenteraad* is vanmiddag bijeengekomen en *het* heeft langdurig over de nieuwbouw gediscussieerd.

OEFENING 1.16

Geef aan of naar de volgende woorden verwezen moet of kan worden met *hij*, *zij* of *het*.

attributie	instituut	makelaardij	eis
college	comité	vonnis	snoek
handelsregister	vondst	cautie	inscriptie
merrie	conclusie	videotheek	cesuur
verzoekschrift	autonomie	combinatie	geding
erfenis	droefheid	advies	ontsteltenis
vakmanschap	delict	herovering	zaaksgevolg
berging	maatschap	decentralisatie	winter
boom	lengte	praal	wind

Het gebruik van verwijswaarden is bij onervaren schrijvers vaak erg slordig. Dikwijls staan er verwijswaarden als *het*, *dit*, *dat* enzovoort in een tekst die niet correct terugslaan op een voorafgaand woord. Deze fout komt heel frequent en in allerlei variaties voor.

Fout:

- [24a] *De *Polen* staren zich nu blind op de volle schappen in de winkels, maar omdat de economie *daar* nog niet veel voorstelt, kunnen maar weinigen iets van luxe kopen.

Het woord *daar* verwijst naar het niet in de zin voorkomende (land) *Polen*.

Het moet zijn:

- [24b] De *Polen* staren zich nu blind op de volle schappen in de winkels, maar omdat de economie *in hun land* nog niet veel voorstelt, kunnen maar weinigen iets van luxe kopen.

Vaker nog vatten schrijvers een collectief op als een meervoud. In zin [25a] verwijst de schrijver met het meervoud *zij* niet naar *het toneelclubje*, maar naar de niet in de tekst genoemde *leden* van het toneelclubje.

Fout:

- [25a] **Het toneelclubje* liet de opvoering doorgaan zonder dat aan alle eisen die namens de auteur werden gesteld, was voldaan, maar moest er zich volgens de rechter, zelfs als *zij dachten* dat een van de voorwaarden ten onrechte gesteld werd, van bewust zijn, dat *zij* daardoor de auteursrechten *konden* schenden.

Dit moet zijn:

- [25b] *Het toneelclubje* liet de opvoering doorgaan zonder dat aan alle eisen die namens de auteur werden gesteld, was voldaan, maar moest er zich volgens de rechter, zelfs als *het dacht* dat een van de voorwaarden ten onrechte gesteld werd, van bewust zijn, dat *het* daardoor de auteursrechten *kon* schenden.

Het probleem kan ook opgelost worden door *Het toneelclubje* te vervangen door *De leden van het toneelclubje*:

- [25c] *De leden van het toneelclubje* lieten de opvoering doorgaan zonder dat aan alle eisen die namens de auteur werden gesteld, was voldaan, maar moesten er zich volgens de rechter, zelfs als *zij dachten* dat een van de voorwaarden ten onrechte gesteld werd, van bewust zijn, dat *zij* daardoor de auteursrechten *konden* schenden.

Eenzelfde fout zien we in [26a].

Fout:

- [26a] *Militair gezien is *Amerika* een supermacht en *ze zijn* steeds bezig om dat te bewijzen.

Het woordje *ze* zou hier moeten verwijzen naar *Amerika*, maar gezien de meervoudige persoonsvorm *zijn* verwijst het naar (het blijkbaar gedachte) *de Amerikanen*.

Het moet zijn:

- [26b] Militair gezien is *Amerika* een supermacht en *het is* steeds bezig om dat te bewijzen.

Ook verwijst men heel vaak met *zij/haar* naar een *het*-woord.

Fout:

- [27a] **Het team* heeft *haar* tactiek gewijzigd.

Het moet zijn:

- [27b] *Het team* heeft *zijn* tactiek gewijzigd.

OEFENING 1.17

Verbeter de verwijswwoorden.

- 1 Een toneelwerk is kwetsbaar en de vermenigvuldiging ervan zonder toestemming is moeilijk te controleren. Daarom moeten ze goed beschermd worden.
- 2 Volgens toneelvereniging Cicero hadden ze wel degelijk het verschuldigde recht voldaan, alleen hadden ze een van de voorwaarden niet vervuld omdat die, naar hun mening, ten onrechte gesteld was.
- 3 Nadat de Hoge Raad de zaak had behandeld, kwamen zij op 9 november

- 1954 tot de conclusie dat de verdachten, de leden van de vereniging, zich bewust hadden blootgesteld aan het risico dat de eis wel rechtmatig was, en dat ze dus inbreuk zouden maken op het auteursrecht.
- 4 Amerika is almachtig op het gebied van technologie, leger en economie en denkt dat ze alles kunnen doen wat hun goedgebeurt.
 - 5 Als de PvdA de tweede partij wordt, gaan zij waarschijnlijk een coalitie vormen met het CDA.
 - 6 Als de PvdA in de regering komt, kunnen zij hun plannen verwezenlijken.
 - 7 De politie had zijn handen vol aan het oplossen van rellen.
 - 8 Van de bevolking was 95% pachtboer. Tot 1861 was iedereen van hen lijfeigene van hun landheer.
 - 9 Het tweede arrest gaat over een museum dat problemen heeft met haar bestuur.
 - 10 De Europese Commissie wil strengere regels voor dierproeven. Zo willen ze, dat het verboden wordt om cosmetica te verkopen waarvoor dierproeven zijn gebruikt.
 - 11 In de toekomst zullen de richtlijnen nog aangepast worden, maar voorlopig kan de cosmetica-industrie wereldwijd onbelemmerd doorgaan met het testen van hun producten op dieren.
 - 12 Bij eerdere arresten ging de Hoge Raad er al van uit, dat er opzet in het spel was, terwijl zij bij ons arrest begint met een theoretische overweging betreffende de voorwaardelijke opzet.
 - 13 In Nederland heeft namelijk iedere kunstenaar, dus ook schrijvers en striptekenaars, het alleenrecht op publicatie en verveelvoudiging van hun werken.
 - 14 Het bestuur voldoet echter niet aan de eerste voorwaarden omdat zij, ten onrechte, menen dat deze eis zonder grond wordt gesteld.
 - 15 De uitspraak in deze zaak is als volgt: Er wordt verklaard door de vereniging dat ze ten tijde van de opvoering niet bekend waren met de twee voorwaarden die gelden voor het mogen opvoeren van het toneelstuk.

OEFENING 1.18

Verbeter de verwijswaarden.

- 1 Dan is er nog artikel 106 van Boek 6 Burgerlijk Wetboek, lid 1 sub b. Deze zegt schadevergoeding toe aan de benadeelde indien hij lichamelijk schade heeft geleden.
- 2 Officieel gezien vindt de Europese samenwerking zijn start in de vroege jaren 50.
- 3 De samenwerking tussen justitie en binnenlandse zaken begint aan zijn niet te stuiten opmars.
- 4 Schizofrenie is een psychiatrische ziekte, dat waarschijnlijk al vanaf de geboorte van de mens bestaat en dat berust op een ontwikkelingsstoornis van de hersenen.
- 5 Eerst wordt ingegaan op de voorgeschiedenis van het toneelstuk *Het lied van de molenaar*, die werd uitgevoerd door de kinderen van groep 8.
- 6 De wettelijke verdeling maakt onderdeel uit van het erfrecht; hij geldt als er geen testament is gemaakt.
- 7 Wie schetst onze verbazing als plotseling het bestuur bij de politie moet komen en daar te horen krijgt dat zij strafrechtelijk vervolgd wordt vanwege huisvredebreuk!
- 8 De Nederlandse overheid gaat strenger controleren langs de grens met België. Hij richt zich daarbij vooral op het auto- en treinverkeer.
- 9 Nederland is voor ingrijpen in Irak en zij is dat vooral om humanitaire redenen.

- 10 Besturen en commissarissen moeten hun functie niet in hun eigen belang uitoefenen, maar in die van hun onderneming.
- 11 De rechtshandhaving is in Nederland ver achtergebleven en hij zal de komende jaren ver achterblijven.
- 12 De Roemeense economie beleeft thans een behoorlijke opleving, maar iets van waarde kunnen zij nog steeds niet kopen.
- 13 Het Servische volk voelt zich door de gehele wereld in de steek gelaten en dat maakt dat zij de plannen van de EU met grote achterdocht bekijken.
- 14 In theorie is de samenwerking tussen deze advocatenkantoren heel goed, maar in de praktijk valt dit behoorlijk tegen.
- 15 Als een medewerker meer verantwoordelijkheid aankan, dan dient hij dat ook te krijgen.

OEFENING 1.19

Vul het juiste verwijfswoord in (*hij, zij, het, zijn, haar* enzovoort).

- 1 De regering heeft in ... persbericht meegedeeld, dat ... een voorstel zal doen tot verlaging van de onroerendezaakbelasting.
- 2 De rivier de Waal stroomt door de heerlijke Ooijpolder en ... kronkelt even verderop langs Nijmegen.
- 3 De familie Van Puffelen en al ... vrienden kwamen naar het strandhotel.
- 4 Piet Boendermaker heeft de schilderkunst in Bergen en ... beoefenaars altijd gestimuleerd en financieel gesteund.
- 5 Het concern heeft al laten weten, dat ... binnenkort een aantal van ... werknemers moet ontslaan.
- 6 De gemeenteraad van Amsterdam is van ... besluit teruggekomen de binnenstad af te sluiten.
- 7 Het enorme handelsoverschot en ... gevolgens voor 's lands economie heeft deze commissie in ... vergadering van 3 juni jl. besproken.
- 8 Gevreesd wordt, dat Nederland en ... inwoners spoedig door het zeewater verzwolgen zullen worden.
- 9 Het oude Utrechtse station met ... statige voorgevel mis ik nog iedere dag.
- 10 We begrijpen je verwondering over zijn opmerking, maar we achten ... niet geheel terecht.

1.2.2 **Betrekkelijke voornaamwoorden: het verschil tussen *dat* en *wat***

Kijk eens naar de volgende zin:

- [28] Tijdens een buitenrit viel zij van het paard af dat zij op dat moment bereed.

Als een betrekkelijk voornaamwoord verwijst naar een *het*-woord (*het paard*) luidt het *dat*. Verwijst het naar een zin, dan gebruiken we altijd *wat*.

In het hedendaagse Nederlands wordt het betrekkelijk voornaamwoord *dat* steeds vaker vervangen door *wat*. Zo zeggen veel ABN-sprekers tegenwoordig niet meer [29], maar [30]:

- [29] Het meisje *dat* ik gisteren zag, was Michelle.
 [30] Het meisje *wat* ik gisteren zag, was Michelle.

Het gaat te ver om [30] fout te rekenen, maar velen zullen, zeker in schriftelijk taalgebruik, de voorkeur geven aan *dat*. Hoe zit het nu precies?

We geven eerst een overzicht van alle mogelijkheden. We kunnen zes gevallen onderscheiden:

1 *wat* kan een betrekkelijk voornaamwoord met ingesloten antecedent zijn, dat wil zeggen een *wat* dat omschreven kan worden als *datgene wat*:

- [31] Ze moeten doen *wat* wij opdragen.
Ze moeten *datgene* doen *wat* wij opdragen.

In dit geval is alleen *wat* mogelijk. Voor iedereen is de volgende zin ongrammaticaal:

- [32] *Ze moeten doen *dat* wij opdragen.

2 *wat* verwijst naar een voorafgaande zin:

- [33] Ze gaan volgende week naar Zwitserland, *wat* we wel een buitenkansje mogen noemen.

In [33] slaat *wat* terug op het voorafgaand gezegde *naar Zwitserland gaan*. Ook in dit geval is *dat* voor iedereen uitgesloten:

- [34] *Ze gaan volgende week naar Zwitserland, *dat* we wel een buitenkansje mogen noemen.

1 en 2 vormen voor taalgebruikers geen probleem; niemand zal in deze gevallen *dat* gebruiken in plaats van *wat*. Wel problematisch zijn de volgende gevallen (3 tot en met 6):

3 *wat/dat* verwijst naar een onbepaald voornaamwoord of een onbepaald hoofdtelwoord:

- [35] Alles *wat/dat* ik wil
Er is *weinig wat/dat* we nog nodig hebben.
Is er soms *iets wat/dat* we voor u kunnen doen?

4 *wat/dat* verwijst naar een zelfstandig gebruikt bijvoeglijk naamwoord, vaak de overtreffende trap:

- [36] *Het leukste wat/dat* ik ooit heb meegemaakt.

In gevallen als 3 en 4 is zowel *wat* als *dat* mogelijk, ook in schrijftaal. De meeste taalgebruikers hebben een duidelijke voorkeur voor *wat*.

5 *dat/wat* verwijst naar een onbepaald zelfstandig naamwoord of een onbepaalde zelfstandignaamwoordgroep:

- [37] *Een wetsartikel dat/wat* ik wel tienmaal overgelezen heb.
Een indrukwekkend advocatenkantoor dat/wat ik bezocht heb.

- 6 *dat/wat* verwijst naar een bepaald zelfstandig naamwoord of een bepaalde zelfstandignaamwoordsgroep:

[38] *Het wetsartikel dat/wat* ik wel tienmaal overgelezen heb.
Het indrukwekkende advocatenkantoor dat/wat ik bezocht heb.

In gevallen als 5 en 6 gaat de voorkeur uit naar *dat*, maar *wat* wordt hier in de spreektaal steeds vaker gebruikt, ook door sprekers van het Standaardnederlands. We zien met andere woorden een toenemend gebruik van *wat* als betrekkelijk voornaamwoord, ook als het betrekking heeft op een bepaald antecedent (*Het wetsartikel*, *Het indrukwekkende advocatenkantoor*).

Het gebruik van *wat* in gevallen als 5 en 6 komt in de schrijftaal echter veel minder voor dan het gebruik van *dat*. Blijkbaar geven veel taalgebruikers de voorkeur aan *dat* wanneer zij de pen oppakken. Daarom adviseren wij zeker in officiële stukken hier *dat* te schrijven.

OEFFENING 1.20

Gebruik de voorkeursvorm voor *dat* of *wat*.

- 1 Het probleem *dat/wat* wij gaan onderzoeken is het grote aantal verkeersongelukken onder jongeren tussen 18 en 24 jaar.
 - 2 Ook de heer Van den Berg valt geen verwijt te maken, daar het paard *dat/wat* hij bereed plotseling uit de manege liep.
 - 3 Artikel 6:106 lid 1 sub b was van toepassing. De rechter kwam tot een bilijk bedrag, *dat/wat* betaald zal moeten worden.
 - 4 Uit het Burgerlijk Wetboek is namelijk op te maken dat u in beginsel aansprakelijk bent als bezitter van een dier voor het leed *dat/wat* dit dier bekokent.
 - 5 De omvang van de legitieme portie is in het nieuwe erfrecht verminderd tot maximaal de helft van het erfdeel *dat/wat* het kind zou hebben gekregen als er geen testament was.
 - 6 Het beste contract *wat/dat* hij zijn werknemer kon voorleggen, werd door hem afgewezen.
 - 7 Alles *dat/wat* ik wil zeggen, is: ga naar haar toe en bied haar je excuses aan.
 - 8 Het bedrijf *dat/wat* ik wil gaan beginnen, gaat zich bezighouden met de import van bakovens.
 - 9 Is er iets *dat/wat* ik voor je kan doen?
 - 10 Weggaan is het enige *wat/dat* je voor me kan doen!
 - 11 Hij heeft op de veiling voor weinig geld een schilderij van Picasso gekocht, *wat/dat* natuurlijk een kwestie van geluk is.
-

1.3 Structuur van een korte tekst

Elke tekst die je schrijft, schrijf je voor een bepaald publiek. Voordat je gaat schrijven, moet je je goed bewust zijn van het niveau van je lezers. Het maakt een groot verschil of je voor vakgenoten schrijft of voor een publiek dat uit juridische leken bestaat. In het laatste geval heb je veel meer uit te leggen dan wanneer je voor vakgenoten schrijft en kun je beslist niet te veel juridische terminologie gebruiken, zeker niet zonder uitleg.

De tekst die je schrijft dient overzichtelijk gestructureerd te zijn. Dat betekent in de eerste plaats, dat je stukje in goede alinea's ingedeeld moet zijn. Wat is een goede alinea? Een goede alinea is een deel van een tekst dat inhoudelijk gezien één onderwerp bevat, één onderdeel van je betoog. Een alinea is direct zichtbaar door de tekst op een nieuwe regel te beginnen, door in te springen of door een witregel te gebruiken. Het volgende korte stukje tekst bestaat uit vier alinea's.

■ De geschiedenis van de totstandkoming van Boek 4 (nieuw) BW

De invoering van het nieuwe erfrecht houdt formeel een wijziging in van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek. Tot 1 januari 1992, de dag waarop het nieuwe vermogensrecht van de Boeken 3, 5, 6 en (deels) 7 BW werd ingevoerd, was het erfrecht geregeld in het Derde Boek van het Burgerlijk Wetboek ('Van Zaken'; titel 11 tot en met 17). Deze tekst werd in 1992, met enkele aanpassingen, getransponeerd naar Boek 4 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek.

Het erfrecht waarvan thans afscheid is genomen, is in overwegende mate het erfrecht zoals dat in 1838 in het Burgerlijk Wetboek verscheen. De belangrijkste wijziging kon in 1923 worden opgetekend. Op 12 augustus van dat jaar werd de echtgenoot opgenomen in de eerste groep van versterferfgenamen en in dat opzicht gelijkgesteld met een kind van de erflater. Een dwingendrechtelijk erfdeel in de vorm van een legitieme portie werd de echtgenoot onthouden.

In 1947 kreeg prof. mr. E.M. Meijers bij Koninklijk Besluit de opdracht een nieuw Burgerlijk Wetboek te ontwerpen. Op 6 april 1954 bood Meijers aan de Koningin de tekst van de Boeken 1 tot en met 4 aan. En Boek 4 betrof dus het erfrecht. Het ontwerp-Meijers werd op 4 november 1954 ongewijzigd tot regeringsontwerp (nr. 3771).

De geschiedenis van de totstandkoming van het nieuwe erfrecht wordt vanaf laatstgemelde datum beheerst door de discussie over de wijze waarop de positie van de langstlevende echtgenoot in het versterferfrecht bij voorkeur zou dienen te worden geregeld.

Bron: M.J.A. van Mourik (2000). *Nieuw erfrecht*. Tweede druk. Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink, p. 3-4

Je ziet direct, dat er vier alinea's zijn. Bij de eerste wordt niet ingesprongen, omdat dit een regel onder een witregel is. Het is usance na

een witregel of een kopje niet in te springen. De onderwerpen die in deze alinea's worden behandeld, kunnen we als volgt samenvatten:

- Welk boek van het BW verandert er?
- Sinds wanneer gold het oude erfrecht?
- Wie maakte het ontwerp voor het nieuwe erfrecht?
- Wat is het belangrijkste discussiepunt in dit ontwerp?

Gesteld dat de auteur de alinea's niet door inspringsing zichtbaar had gemaakt, dan zou de tekst er als volgt uitzien:

■ De geschiedenis van de totstandkoming van Boek 4 (nieuw) BW

De invoering van het nieuwe erfrecht houdt formeel een wijziging in van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek. Tot 1 januari 1992, de dag waarop het nieuwe vermogensrecht van de Boeken 3, 5, 6 en (deels) 7 BW werd ingevoerd, was het erfrecht geregeld in het Derde Boek van het Burgerlijk Wetboek ('Van Zaken'; titel 11 tot en met 17). Deze tekst werd in 1992, met enkele aanpassingen, getransponeerd naar Boek 4 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek. Het erfrecht waarvan thans afscheid is genomen, is in overwegende mate het erfrecht zoals dat in 1838 in het Burgerlijk Wetboek verscheen. De belangrijkste wijziging kon in 1923 worden opgetekend. Op 12 augustus van dat jaar werd de echtgenoot opgenomen in de eerste groep van versterferfgenamen en in dat opzicht gelijkgesteld met een kind van de erflater. Een dwingend-rechtelijk erfdeel in de vorm van een legitieme portie werd de echtgenoot onthouden.

In 1947 kreeg prof.mr. E.M. Meijers bij Koninklijk Besluit de opdracht een nieuw Burgerlijk Wetboek te ontwerpen. Op 6 april 1954 bood Meijers aan de Koningin de tekst van de Boeken 1 tot en met 4 aan. En Boek 4 betrof dus het erfrecht. Het ontwerp-Meijers werd op 4 november 1954 ongewijzigd tot regeringsontwerp (nr. 3771).

De geschiedenis van de totstandkoming van het nieuwe erfrecht wordt vanaf laatstgemelde datum beheerst door de discussie over de wijze waarop de positie van de langstlevende echtgenoot in het versterferrecht bij voorkeur zou dienen te worden geregeld.

Voor de lezer is dit stukje nu veel meer 'een lap tekst' geworden; hij of zij ziet niet in één oogopslag wat de verschillende onderdelen zijn. Het inspringen helpt de lezer bij het verwerken van de tekst. In het vervolg zullen we dus steeds onze alinea's duidelijk aangeven door in te springen of door een witregel te gebruiken (dit laatste met name in langere teksten).

Let op: de regels voor alineagebruik die wij geven zijn geen absolute regels. Er zijn veel uitgeverijen die een tekst als 'De geschiedenis van de totstandkoming van Boek 4 (nieuw) BW' zonder inspringen zouden afdrukken of die ook in deze korte tekst witregels zouden gebruiken. Het gaat dus meer om conventies ('afgesproken regels') dan om 'vaste regels'.

Hoe lang moet of mag een alinea zijn? Ook daarover is moeilijk iets absoluuts te zeggen. In ieder geval moet je goed opletten, dat je niet na één of twee zinnen weer op een nieuwe regel begint. Dat maakt een erg kinderlijke indruk (basisschoolleerlingen doen dit ook!). Kijk maar:

■ Diabetes

Diabetes is een veelvoorkomende ziekte, waar ongetwijfeld de meeste mensen wel eens van gehoord hebben.

Toch blijken ook velen nog steeds niet te weten wat diabetes nou precies inhoudt.

Hoe ontstaat deze aandoening? Wat zijn de gevolgen? Hoe gaat men het beste met deze ziekte om?

Door de snelle ontwikkeling van onderzoeksmethoden en wetenschap is diabetes vele malen goed onderzocht en is er veel bekend geworden over deze ziekte.

Diabetes is een stofwisselingsziekte, die ook wel suikerziekte genoemd wordt.

Bij personen zonder diabetes wordt het glucosegehalte automatisch op peil gehouden door de cellen van de alvleesklier. Deze maken insuline aan.

Bij mensen met diabetes is dit proces verstoord.

Er wordt te weinig insuline aangemaakt om het glucosegehalte op peil te houden.

Het leven van mensen met diabetes moet volledig worden aangepast aan de ziekte. Deze moet behandeld worden met pillen of insuline-injecties.

Maar het omgekeerde geldt ook: te lange alinea's maken een tekst voor een lezer moeilijk te verwerken. Probeer dus de alinea's niet te kort en niet te lang te maken. Het hangt natuurlijk van de omstandigheden af hoeveel regels je wilt gebruiken (de ene mededeling vergt nu eenmaal meer tekst dan de andere). Gebruik als vuistregel: vijftien à twintig regels per alinea.

OEFENING 1.21

Herstructureer de voorgaande tekst over diabetes en gebruik daarvoor twee alinea's. Ga eerst na welke onderwerpen er behandeld worden.

OEFENING 1.22

De schrijver van de volgende tekst is elke zin op een nieuwe regel begonnen. Herstructureer de tekst door deze in twee alinea's onder te brengen. Ga eerst na welke twee onderwerpen er behandeld worden.

■ De Kantharos van Stevensweert

Nadat Brom de Kantharos van Stevensweert voor f 150 had gekocht van de heer en mevrouw Van der Linden liet hij de beker onderzoeken door een aantal experts.

Uit dit deskundigenonderzoek kwam naar voren dat er drie inscripties op de beker stonden en dat deze van Grieks-Romeinse oorsprong waren.

Brom heeft naar aanleiding van dit onderzoek een speciale studie van de zilversmeed- en gietkunst uit die tijd gemaakt.

Hij kwam tot de ontdekking dat het hier ging om een in Sicilië vervaardigde hellenistische drinkbeker uit de tweede eeuw voor Christus, die in het bezit gekomen was van een zekere Marcus Titinus, een Romeinse veldheer.

Brom beschreef deze bevindingen enkele jaren later uitvoerig in een brochure, waarbij hij hoog opgaf over de schoonheid en de uitzonderlijke waarde van het door hem verworven voorwerp.

Het echtpaar Van der Linden kwam uit persberichten te weten welk een schat het voor een luttel bedrag van de hand had gedaan en het vorderde terug-gave van de beker op grond van bedrog, dwaling en onrechtmatige daad.

OEFFENING 1.23

De schrijver van de volgende tekst is bijna elke zin op een nieuwe regel begonnen. Herstructureer de tekst door deze in drie alinea's onder te brengen. Ga eerst na welke drie onderwerpen er behandeld worden.

■ Wat is een reflex?

Als we in de encyclopedie kijken, vinden we verschillende omschrijvingen voor het begrip 'reflex'. Eén daarvan is de omschrijving die voor ons opgaat:

'De onmiddellijke en stereotype beantwoording van een zintuigprikkel door een effector, die onwillekeurig tot stand komt.'

Wat hier eigenlijk staat is dat een reflex een automatische reactie is van je lichaam op de omgeving of op een handeling. Er zijn dus twee manieren waardoor een reflex tot stand kan komen: door factoren uit de omgeving en door een handeling die je uitvoert.

Als je bijvoorbeeld in glas trapt, zul je je voet vanzelf omhoog trekken. Hierbij reageert je lichaam, door middel van een reflex, op een handeling, namelijk het gaan staan in iets scherps.

Een ander voorbeeld waarbij de omgeving de reflex tot stand brengt, is als er een hoge toon in de buurt van je oor klinkt. Je zult dan automatisch je handen naar je oren brengen om ervoor te zorgen dat je oren minder geluid opvangen.

Dit zijn duidelijke voorbeelden van reflexen. In beide gevallen gebeurt de handeling automatisch.

Maar waarvoor dient een reflex eigenlijk? Uit de voorgaande voorbeelden kun je eigenlijk al opmaken waarom wij reflexen nodig hebben. Een reflex dient namelijk voor zelfbehoud. Hij zorgt ervoor dat je je lichaam beschermt zodat je in leven blijft en niet gewond raakt.

De handeling vindt buiten je wil om plaats.

OEFFENING 1.24

De volgende tekst kan veel beter gestructureerd worden. Maak goede alinea's. Ga eerst na welke onderwerpen er behandeld worden.

■ Schoolmediatie

Schoolmediatie is een vorm van bemiddeling die verleend wordt op scholen voor middelbaar en hoger onderwijs. Mediatie houdt in het samen zoeken naar een oplossing voor een conflict met de hulp van een neutrale conflictbemiddelaar: de mediator. Deze mediator doet geen uitspraak. Hij begeleidt de onderhandelingen tussen de partijen en helpt hen zelf een goede oplossing te vinden voor hun probleem. Op scholen wordt mediatie gebruikt bij onenigheden tussen studenten en leraren, ouders en leraren, leraren onderling en studenten onderling. Over het algemeen heeft deze redelijk nieuwe manier van ruzies beslechten veel succes. Mediatie kost veel minder geld en tijd dan wanneer men de conflicten uit moet vechten voor de rechter.

Voor iedereen kan mediatie voordelen opleveren.

Studenten wordt geleerd hoe ze met conflicten om moeten gaan en mediatie stelt hen in staat zelf problemen op te lossen. Bovendien worden ze aangemoedigd zelf verantwoordelijkheid voor hun gedrag te nemen.

Leraren ervaren minder stress doordat studenten discipline wordt aangeleerd. Bovendien hebben ze meer tijd om aandacht te besteden aan andere onderwerpen.

Voor de school zelf zijn er ook voordelen. Er ontstaat een omgeving waarin men respect voor elkaar heeft en het is gemakkelijker voor de school om problemen op te lossen voordat die escaleren.

OEFFENING 1.25

De volgende tekst kan veel beter gestructureerd worden. Maak goede alinea's. Ga eerst na welke onderwerpen er behandeld worden.

■ Spinoza

Spinoza is geboren op 24 november 1632 in Amsterdam. Zijn Hebreeuwse voornaam is Baruch en zijn roepnaam Bento. Later heeft hij deze naam gelatiniseerd tot Benedictus. Deze Nederlandse filosoof is van Portugees-joodse afkomst. Zijn vader is als vluchteling naar Nederland gekomen; hij is koopman. Na de dood van zijn vader in 1654 neemt Spinoza samen met zijn broer Gabriël de zaak over.

Twee jaar later stopt hij hiermee, omdat hij wegens vrijzinnige opvattingen uit de synagoge wordt gestoten en in de (joodse) ban wordt gedaan. Hij wordt uit de joodse gemeenschap verstoten en er wordt zelfs een moordaanslag op hem gepleegd.

Spinoza vindt zijn toevlucht bij de mensen met wie hij veel omgaat: vrijzinnige christenen en vrijdenkers. Van Franciscus van den Enden, een man uit deze kringen, krijgt hij onderwijs. Hij verblijft op verschillende adressen en daar schrijft hij zijn eerste wijsgerige werken.

Spinoza verdient de kost met het slijpen van lenzen en in zijn vrije tijd besteedt hij veel aandacht aan de filosofie.

Hij wordt een beroemd filosoof in Europa en correspondeert met belangrijke tijdgenoten. Hij onderhoudt ook contact met Johan de Witt, de raadspensio-naris. Toch houdt Spinoza zich vooral op de achtergrond en leidt hij een teruggetrokken leven.

Dit doet hij vanaf het moment dat hij uit de joodse gemeenschap is verstoten en er een moordaanslag op hem is gepleegd. In 1676 weigert hij zelfs een professoraat in Heidelberg. Ook zijn levenswerk, *Ethica*, wil hij niet uitgeven.

Spinoza is een van de belangrijkste filosofen uit de nieuwere tijd. Na zijn dood en dan met name in de 18de eeuw is hij zeer invloedrijk. Wie Spinoza's werken en denken goed wil bestuderen, moet op de hoogte zijn van de joodse mystieke traditie en van het rationalisme. Hij heeft deze twee denkwijzen samen-gevoegd: alles is te verklaren uit de Natuur, die hij ook wel God noemt. Benedictus de Spinoza overlijdt op 21 februari 1677 in 's-Gravenhage.

OEFFENING 1.26

De volgende tekst kan veel beter gestructureerd worden. Maak goede alinea's. Ga eerst na welke onderwerpen er behandeld worden.

■ Emigratie naar Duitsland

De huizenprijzen zijn in de afgelopen jaren sterk gestegen in Nederland. In Duitsland daarentegen zijn de huizenprijzen, de grondprijzen en de bouwkos-ten erg laag.

Deze lage prijzen en kosten in Duitsland zijn een sterke (economische) pullfac-tor voor de Nederlanders om te emigreren naar Duitsland.

De hoge prijzen in Nederland hebben een tegenovergesteld effect de hoge prijzen zijn een sterke (economische) pushfactor.

Het is mogelijk om de hypotheekrente ook in Duitsland af te trekken. Hierdoor kunnen Nederlandse huizenbezitters veel geld terugvorderen van de belasting-dienst.

Daar komen nog de subsidies bij die de Duitse overheid verstrekt aan mensen die hun eigen huis bouwen en aan huizenbezitters, zoals de Eigenheim Zu-lage. Door deze twee financiële voordelen wordt het emigreren naar Duitsland financieel nog aantrekkelijker.

Naast deze grote voordelen zijn er nog kleinere economische voordelen, zoals de lagere benzinekosten. Maar deze voordelen zijn niet bepalend voor de keuze om te emigreren naar Duitsland.

Er zijn ook ruimtelijke en sociale pullfactoren.

De huizen in Duitsland zijn veel ruimer en groter dan de huizen aan de Nederlandse kant van de grens met Duitsland. Het Duitse grensgebied is bovendien rustiger en 'groener'. In Duitsland kent men geen wachtlijsten voor behandeling in een ziekenhuis; de gezondheidszorg is er uitstekend. Dit sociale aspect van Duitsland is ook belangrijk voor de Nederlandse emigrant.
